

22.01.2018

Informacja prasowa portalu

wynagrodzenia.pl

Pytania i dodatkowe informacje:

tel. 509 509 536

media@sedlak.pl

BEZWARUNKOWY DOCHÓD PODSTAWOWY

Zmieniająca się rzeczywistość oraz postępująca automatyzacja, wywiera coraz większy wpływ na rynek pracy w tym i na wynagrodzenia. Już dzisiaj dużo zadań przejęły maszyny, a w przyszłości ich udział będzie jeszcze większy. Rozwój automatyki skutkował będzie tym, że praca człowieka stanie się mniej potrzebna. Konieczne może się okazać wprowadzenie nowych sposobów dystrybucji dochodu w społeczeństwie. Jednym z nich może być bezwarunkowy dochód podstawowy (BDP).

Wyzwania rynku pracy

Współcześnie dochód podstawy kojarzy się głównie z kolejnym, państwowym programem ochrony socjalnej. Postępująca automatyzacja spowodować może, że BDP będzie stanowił skuteczną odpowiedź na proces zastępowania w pracy człowieka przez maszynę. W XX wieku robotyzacja dotyczyła przede wszystkim przemysłu. Prace fizyczne zaczęły wykonywać coraz bardziej wyspecjalizowane maszyny. Otworzyło to drogę do powstawania nowych zawodów związanych z projektowaniem, produkcją i obsługą tego typu maszyn. Następowala więc ewolucja miejsc pracy. Na miejscu starych zawodów powstawały nowe. Zapotrzebowanie na pracę nie ulegało jednak zmniejszeniu.

Współczesna automatyzacja poszła o wiele kroków dalej. Dzisiaj technologia powoduje, że człowiek jest zastępowany przez maszyny w takich obszarach jak sprzedaż, obsługa klienta czy nawet prace twórcze. Według badań w samych tylko Stanach Zjednoczonych, w przeciągu 20 lat, około 45% stanowisk zostanie zautomatyzowanych (Rutkin, 2013). Skutkiem tego będzie nie ewolucja miejsc pracy, lecz faktyczne zastępowanie człowieka przez maszynę. O ile to zjawisko jest pozytywne dla ludzkości (człowiek będzie musiał mniej pracować), to niesie ono za

sobą konsekwencje związane z podziałem dochodu. Malejące zapotrzebowanie na pracę spowoduje, że część populacji stanie się przymusowo bezrobotna i wykluczona z rynku pracy. Dochód przejmowany będzie przez właścicieli maszyn, na które pozwolić będą sobie mogli tylko najbogatsi. Podział na biednych i bogatych będą się więc pogłębiał. Próba rozwiązania tego problemu społecznego może być bezwarunkowy dochód podstawowy.

Założenia

Ideą bezwarunkowego dochodu podstawowego jest likwidacja ekonomicznego przymusu pracy. Aby tak było, musi on spełniać kilka cech. Po pierwsze jest to świadczenie powszechne. Przysługuje ono każdemu obywatelowi, a nie tylko wybranym grupom. Świadczenie to jest wypłacane wszystkim bez względu na status społeczny czy poziom osiągniętych dochodów. Kwestią sporną wśród teoretyków BDP są dzieci i emeryci. Obejmowanie tych grup BDP uzależnione jest od zachowania innych programów społecznych (jak programy wsparcia rodzin i systemy emerytalne).

Kolejna cecha to bezwarunkowość. Aby otrzymywać wypłaty z tytułu BDP nie trzeba spełnić żadnych wymagań poza posiadaniem obywatelstwa danego kraju. Migracja zarobkowa stanowi istotne zagrożenie dla BDP, dlatego wprowadzając taki program należy zadbać o skuteczną ochronę przed ludźmi przybywającymi z zagranicy tylko po to, aby otrzymać BDP. Niekontrolowany dostęp do tego świadczenia osób z zewnątrz stanowi istotne zagrożenie dla bezpieczeństwa finansowego kraju.

BDP wykazuje też cechy tradycyjnego wynagrodzenia. Jest to dochód, a więc powinien on mieć formę pieniężną a nie np. deputatów. Jest ono indywidualne, tzn. wypłaca się go poszczególnym obywatelom, a nie np. gospodarstwom domowym czy organizacjom. Podobnie jak w przypadku tradycyjnego wynagrodzenia, BDP powinien być wypłacany regularnie, np. co miesiąc.

Wysokość BDP

Bezwarunkowy dochód podstawowy zaspokajać powinien podstawowe potrzeby człowieka na minimalnym poziomie. W Polsce możliwym punktem odniesienia jest minimum egzystencji i minimum socjalne, którego wysokość szacowana jest przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych.

Minimum egzystencji, zwane też minimum biologicznym, pozwala zaspokoić podstawowe potrzeby człowieka na minimalnym poziomie. Egzystencja poniżej tego poziomu stanowi biologiczne zagrożenie dla życia i zdrowia człowieka. Wysokość tego wskaźnika uzależniona jest od liczby członków gospodarstwa domowego (im więcej osób tym mniejsze minimum) i w 2016 roku w Polsce mieściło się ono w przedziale od 485 PLN do 555 PLN miesięcznie.

Minimum socjalne jest wyższe niż minimum egzystencji. Jego wysokość powinna umożliwić człowiekowi także reprodukcję sił życiowych, posiadanie i wychowanie potomstwa, a także pozwolić utrzymać więzi społeczne. Podobnie jak w przypadku minimum egzystencji, wysokość uzależniona jest od liczby członków gospodarstwa domowego i mieści się w przedziale od 855 PLN do 1 098 PLN miesięcznie.

Przy obecnych realiach polskiej gospodarki BDP powinien mieścić się więc w przedziale od 500 PLN do 1 000 PLN miesięcznie. Wysokość świadczenia uzależniona powinna być również od tego, czy inne formy zasiłków społecznych będą zlikwidowane. Wraz z postępującą automatyzacją liczba osób wykluczonych z rynku pracy będzie rosła. Wysokość BDP powinna być powiązana z poziomem zastępowania miejsc pracy przez maszyny, a także powstałego w ten sposób bezrobocia. Tylko wtedy będzie on spełniał swoją zasadniczą funkcję i nie będzie kolejnym programem socjalnym w rękach polityków.

Finansowanie

Koszt wprowadzenia BDP w Polsce szacuje się w setkach miliardów PLN rocznie. Wprowadzenie takiego programu w USA kosztować będzie już kilka bilionów USD. Jak wskazują członkowie Polskiej Sieci Dochodu Podstawowego, pierwsze źródło finansowania stanowić mogą oszczędności pochodzące ze zlikwidowanych świadczeń społecznych, które po wprowadzeniu BDP okażą się niepotrzebne. Zaliczyć do nich można wszystkie świadczenia o charakterze pomocowym np. zasiłki dla bezrobotnych, świadczenia integracyjne, zasiłki rodzinne, świadczenia rodzicielskie, wychowawcze, dodatki mieszkaniowe, energetyczne i środki z pomocy społecznej.

Podstawowym i najbardziej kontrowersyjnym założeniem BDP jest to, że stanowi on narzędzie przeciwdziałające rozwarstwianiu się społeczeństwa na biednych i bogatych. Z tego powodu głównym źródłem finansowania BDP powinien być odpowiedni system podatkowy. Poza wzrostem ogólnego poziomu danin społecznych i likwidacją ulg, jako podstawowe źródło finansowania Polska Sieć Dochodu Podstawowego wymienia się progresję podatkową. W jej ramach wraz ze wzrostem dochodu rosnąć będą również obciążenia z tytułu podatków. Umożliwi to

przepływ dochodu od wąskiej grupy najbogatszych do najbiedniejszych – przymusowo wykluczonych z rynku pracy.

Skutki na rynku pracy

Wprowadzenie BDP w gospodarce spowodować może wiele skutków istotnych zarówno dla pracodawcy jak i pracownika. Uzyskanie alternatywnego wobec wynagrodzeń i zagwarantowanego źródła dochodów z pewnością poprawi pozycję tego drugiego. Mając zapewniony podstawowy dochód, jego obawa przed utratą pracy będzie mniejsza. Znika wspomniany wcześniej ekonomiczny przymus pracy. Wzrośnie natomiast pozycja negocjacyjna pracownika. Mimo, że uzyska on dodatkowy dochód, to wprowadzenie BDP dodatkowo przełoży się może na presję wzrostu płac i ogólny wzrost poziomu wynagrodzeń. Pracownik będzie mógł pozostawać bez pracy dłużej niż do tej pory, przez co będzie miał większe możliwości znalezienia odpowiedniego dla siebie zatrudnienia.

Zastosowanie BDP na zbyt wczesnym etapie rozwoju (tzn. gdy bezrobocie spowodowane automatyzacją nie będzie duże) dodatkowo może wpłynąć na zmniejszenie podaży pracy. Zmniejszenie liczby rąk do pracy zgodnie z teorią ekonomii również powoduje presję wzrostu płac. Opuszczenie rynku pracy dotyczyć może zwłaszcza kobiet, które mając zagwarantowany dochód w większym stopniu poświęcą się rodzinie. Założenie to potwierdzają badania, według których spadek partycypacji zamężnych kobiet w rynku pracy wynieść może od 3 do nawet 28% (Pasma, 2009).

Wprowadzenie BDP osłabić może również motywację pracowników do pracy. W Stanach Zjednoczonych w latach '70 wprowadzono testowo zmodyfikowaną wersję dochodu podstawowego w formie negatywnego podatku dochodowego (*Negative Income Tax*). Badania naukowe wykazały spadek motywacji do pracy o 9% u mężczyzn i 18% u kobiet (Allen, 2002) co przełoży się może na spadek ich wydajność. Z perspektywy pracodawców BDP jest więc niekorzystne dwójako: presja płacowa pracowników wzrośnie a jednocześnie będą oni mniej zmotywowani do pracy. Dodatkowo pracodawcy najczęściej należą do najbogatszych ludzi w społeczeństwie. Progresja podatkowa spowoduje więc, że obciążenia podatkowe dotyczyć będą tej grupy jeszcze bardziej.

Z drugiej strony, z perspektywy pracodawcy lepiej posiadać maszyny niż zatrudniać pracowników. Roboty nie okazują żądań płacowych, nie przychodzą po podwyżkę, ich motywacja do pracy jest zawsze na tym samym poziomie, nie przejawiają oznak

wypalenia zawodowego i mogą pracować w zasadzie non stop. Jedynym ograniczeniem jest dostarczana im energia oraz awaryjność.

BDP vs płaca minimalna

Powszechnie stosowanym rozwiązaniem, które współcześnie zapewnia obywatelom dochód na godziwym poziomie, jest płaca minimalna. Trzeba jednak pamiętać, że regulacje z nią związane dotyczą jedynie osób zatrudnionych i to na określonych warunkach. BDP objęci są automatycznie wszyscy obywatele. Podstawową różnicą jest to, że dochód gwarantowany finansowany jest z pieniędzy publicznych, pensja minimalna stanowi część kosztów pracodawcy. Aby otrzymywać BDP należy być obywatelem danego kraju. Pracownik z zagranicy, gdy pracuje legalnie nie musi posiadać obywatelstwa, aby być objętym przepisami o płacy minimalnej.

Warto ponadto zauważyć, że BDP i płaca minimalna to mechanizmy niewykluczające się nawzajem. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby pracownik otrzymywał dochód zarówno w postaci dochodu gwarantowanego jak i wynagrodzenia za pracę, na co najmniej minimalnym poziomie. W tym modelu dochody pracownika z pracy i dochód gwarantowany będą się sumować (Mika, 2014).

Przykłady zastosowań

Mimo, że nawet w najbardziej rozwiniętych gospodarkach świata automatyzacja nie na tyle zaawansowana, aby BDP miał racjonalne zastosowanie, to i tak niektóre kraje eksperymentują z jego wprowadzeniem. Nigdzie jednak nie został on wprowadzony w takim zakresie, aby spełniał wszystkie opisane wyżej założenia. Zwykle ma on charakter pilotażowy lub eksperymentalny.

Przykładem najbardziej zbliżonym do BDP jest roczna dywidenda wypłacana wszystkim mieszkańcom Alaski ze specjalnego funduszu (*Alaska Permanent Fund*). Program finansowany jest z zysków pochodzących z eksploatacji surowców naturalnych (głównie ropy naftowej) na tym obszarze. Wysokość dywidendy jest jednak na tyle niska, że stanowić może jedynie niewielki dodatek do dochodów mieszkańców. Dodatkowo, ze względu na jej powiązanie z zyskiem, jej wysokość jest zmienna. W latach 1982-2014 mieściła się ona w przedziale od 331 do 2069 USD rocznie (apfc.org, 2017).

Kolejnym przykładem zbliżonym do BDP jest eksperyment prowadzony przez organizację *non-profit* Give-Directly. Instytucja ta zajmuje się wspieraniem najbiedniejszych w krajach Afryki. W 2016 roku rozpoczęła eksperymentalny, 12-letni

program dochodu gwarantowanego w zachodniej Kenii. Program prowadzony jest w 4 grupach kontrolnych. W pierwszej wszystkie dorosłe osoby otrzymywać będą 0,75 USD dziennie przez 12 lat. Druga grupa kontrolna otrzymywać będzie również 0,75 USD, ale przez okres 2 lat. W trzeciej grupie BDP pokrywany będzie ryczałtem. Ostatnia grupa nie będzie otrzymywać żadnego dochodu gwarantowanego. Łączne koszty eksperymentu szacuje się na 30 mln USD, a w jego ramach BDP objętych będzie 6 000 osób (givedirectly.org, 2016).

Eksperymenty z dochodem podstawowym stosowane są również w Europie. Przykładem jest Finlandia, która od 1 stycznia 2016 roku wylosowała 2 000 bezrobotnych, którym będzie wypłacać 560 EUR miesięcznie przez okres 2 lat. Dochód ten nie podlega opodatkowaniu, a osoby go otrzymujące nie utracą do niego prawa nawet po podjęciu pracy. W ramach eksperymentu wytypowano także grupę kontrolną, która otrzymywać będzie tradycyjne zasiłki. Celem badania jest sprawdzenie wpływu dochodu gwarantowanego na pogłębianie biedy i wykluczenia społecznego.

Na podobny eksperyment zdecydowali się również Francuzi. W ramach programu *Mon Revenu Base* (moja płaca gwarantowana), każdy objęty tym programem otrzymywać będzie 1 000 EUR miesięcznie bez względu na wiek czy osiągnięte dochody. Chętni mogą zgłaszać się do programu przez Internet. Celem programu jest zbadanie wpływu BDP na rynek pracy.

W 2016 roku w referendum Szwajcarzy wypowiedzieli się przeciwko wprowadzeniu BDP w swoim kraju. Uznano tę koncepcję za utopijną, zbyt kosztowną i szkodliwą dla gospodarki.

wynagrodzenia.pl

Sedlak & Sedlak wyraża zgodę na publikację niniejszego opracowania pod warunkiem powołania się na źródło: wynagrodzenia.pl oraz zamieszczenie pod artykułem aktywnego linku do strony Ogólnopolskiego Badania Wynagrodzeń (<http://wynagrodzenia.pl/t/ogolnopolskie-badanie-wynagrodzen-np>) czcionką nie mniejszą niż czcionka użyta w publikacji.